

چکیده

معلمان هر مدرسه حرف اول را در موفقیت ابعاد آموزشی و پرورشی می‌زنند. آنان با برقراری تعامل رفتاری و آموزشی با هم و با عوامل اجرایی، قافله آموزش را به‌طور احسن به پیش می‌برند. معلمان با برنامه‌ریزی مناسب، رعایت اصل الگویی، و به‌کارگیری روش‌های فعال تدریس و ارزشیابی، استفاده از وسایل کمک آموزشی، و به‌کارگیری تکالیف تلفیقی و متنوع، با رعایت تفاوت‌های فردی و یافته‌های جدید علمی و فناوری، در آموزش و پرورش دانش‌آموزان می‌کوشند.

به‌طور کلی، معلمان به جای یاد دادن، خود یادگیری را می‌آموزند، عشق به علم و ادب را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهند، بچه‌ها را تشنه دانش، بینش و معرفت می‌کنند و خلاصه برای یادگیری روشی فعال و پویا دارند.

کلیدواژه‌ها: معلم‌محور، سند تحول بنیادین، حیات طیبه، مدرسه صالح

رویکرد معلم‌محوری در سند تحول بنیادین

معلم در سند تحول بنیادین دانش‌آموزان را مردان و زنان آینده‌ای می‌بیند که هر کدام مسئولیتی را بر عهده خواهند داشت. چنین معلمی با دانش‌آموزان با احترام برخورد می‌کند تا به آن‌ها بیاموزد که با دیگران به احترام برخورد کنند. معلم به‌خاطر جایگاهی که دارد، نفس گرم و مسیحایی‌اش، عشق و محبت الهی‌اش، متخلق به اخلاق الهی بودنش، ایثار و فداکاری‌اش، قلمش و قدمش برای ترویج علم و به‌خاطر صبر و تحملش برتر است. معلم برتر است چون طیب است و حیات طیبه دارد و در ایجاد حیات طیبه برای دانش‌آموزان نقش دارد.

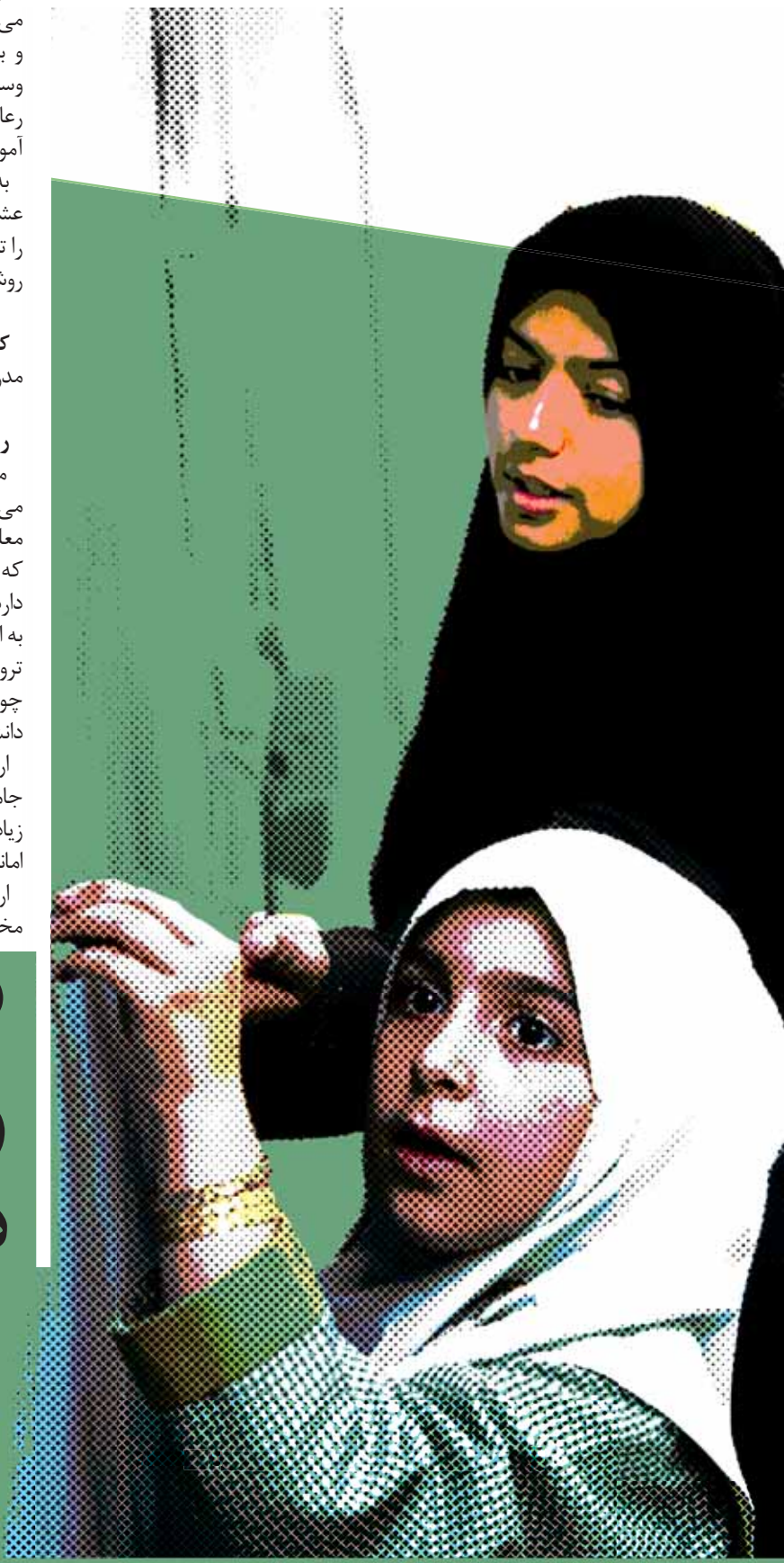
ارزش و منزلت معلم باید بیشتر شناخته شود. اگر ارزش معلم در جامعه شناخته و دانسته شود، تأثیر این ارزشگذاری بر خود معلم زیاد می‌شود و او می‌کوشد در مسیر انتظارات جامعه حرکت و این امانت جامعه را حفظ کند.

ارزش معلمی نباید به‌خاطر اشتباهات تعداد اندکی از معلمان مخدوش شود و نباید کوتاهی این تعداد کم را به حساب همه

نقش معلم در رشد همه جانبه دانش‌آموز

عبدالعلی باستان

مدیر مجتمع آموزشی و پرورشی شهید قنبری، همدان

گذاشت. این جایگاه مقدس نیاز به تعالی بیشتر دارد و نباید برخی از مطبوعات به این قشر ارزشمند و فرهیخته کشور بی‌توجهی کنند.

ویژگی‌های لازم برای پیاده کردن شیوه معلم محوری الف. رعایت اخلاق: یکی از کارکردهای مثبت رعایت اخلاق حسنه توسط معلم، ایجاد انس و الفت بین خود او و دانش آموز است. وقتی در میان معلم و متعلم روابط دوستانه به همراه احترام متقابل، حسن خلق و رعایت حقوق یکدیگر برقرار باشد، از یک طرف اشتیاق و انرژی معلم در تدریس به دانش آموزان، و از طرف دیگر علاقه و دلبستگی به علم آموزی و گوش فرادادن به آموزه‌های علم در دانش آموزان، دو چندان خواهد شد.

ب. داشتن تفکر فلسفی: منظور از فلسفه در تدریس این است که معلم پرسیدن را به دانش آموزان بیاموزد و آن‌ها را برانگیزد که نوترین و بهترین پاسخ‌ها را ارائه دهند و آنگاه با بررسی انتقادی، دانش آموزان را در بازبینی و اصلاح پاسخ‌های خویش کمک کند.

پ. آموزش تفکر و پژوهش: آموزش تفکر و پژوهش به دانش آموزان یعنی اینکه معلم در تدریس، از روش آموزش حافظه‌محوری به سمت ایجاد تفکر علمی، پژوهشگری، خلاقیت، استدلال و تردید منطقی تغییر کند و این امر معلمی را می‌طلبد که خود به این روش پرورش یافته باشد.

ت. مجهز شدن به فناوری: معلم در سینه چشم‌انداز تحول بنیادین کسی است که در رشته خود کاملاً متخصص و ماهر، و در تدریس به استفاده از فناوری آموزشی و اطلاعات و ارتباطات مسلط باشد. امروزه، حتی دانش آموزان هم برای انجام تکالیف درسی خود به اینترنت احساس نیاز می‌کنند. این موضوع انتظارات والدین را درباره نحوه تدریس و آموزش معلمان بالا برده است.

ث. نشاط و کارآمدی: نشاط و امید معلمان باعث افزایش سطح توانمندی و کفایت و کارآمدی دانش آموزان می‌شود و ایجاد روابط اجتماعی پربرتری را در پی دارد. همچنین، امید و نشاط معلمان به نحو مستقیم و غیرمستقیم باعث افزایش شادی و افزایش انگیزه و نشاط در دانش آموزان می‌شود. معلم می‌تواند با روش‌های تدریس جذاب و رویدادهای شادی‌بخش، متن درس و کلاس را جذاب کند.

انتظارات دانش آموزان از معلمان خود در مدرسه صالح

● در شناخت خویش از جنبه‌های جسمانی، عاطفی، اقتصادی، اجتماعی و نیازها و مشکلات خودش تواناست.

● شرایط دانش آموزان را از جنبه‌های جسمانی، عاطفی و عقلانی می‌شناسد.

● مبتکر و خلاق است و در کلاس درس و در طرح‌هایش نوآوری به خوبی مشاهده می‌شود.

● او تنها به رشد عقلانی و پیشرفت تحصیلی شاگردان تکیه نمی‌کند، بلکه به رشد همه‌جانبه آنان پایبند است.

● تجربیات و اندوخته‌های خود را به رشته تحریر در می‌آورد و می‌کوشد به نحو مقتضی آن‌ها را در اختیار معلمان دیگر قرار دهد.

● در مجسم کردن مطالب به وسیله نمودارها و تصاویر و استفاده از مثال، شعر و خاطره برای تفهیم مباحث مهارت دارد.

● برای جواب دادن سؤالات خارج از درس دانش آموزان هم وقت خاصی را در نظر می‌گیرد.

● در برخورد با دانش آموزان و همکاران با ادب است و می‌کوشد با آن‌ها ارتباطی حسنه و روابطی دوستانه و توأم با احترام داشته باشد.

● اسیر کتاب‌های درسی نیست، بلکه کتاب درسی را موافق طرح درس خود به کار می‌گیرد.

● شاگردان را از اشتباه کردن نمی‌ترساند و به آنان اعتماد به نفس می‌بخشد.

● همواره به ارزش علم و اثر آن در زندگی تأکید دارد و از علما و شخصیت‌های علمی و اسلامی و ایرانی و جهانی با احترام یاد می‌کند.

● تنها مدرسه را محل آموزش و پرورش دانش آموزان نمی‌داند، بلکه جامعه و طبیعت را هم نوعی محیط آموزشی به شمار می‌آورد.

● به الگو بودن شخصیت معلم معتقد است. بنابراین می‌کوشد از همه نظر برای شاگردان الگویی مناسب باشد.

● علاوه بر تدریس درس‌هایی که بر عهده دارد، در پرورش اخلاقی و تقویت روحیه مذهبی دانش آموزان می‌کوشد.

● می‌کوشد دانش آموزان در کلاس او فعال و نقش‌های متعددی بر عهده داشته باشند.

● سؤال‌هایی را مطرح می‌کند که جواب دادن به آن‌ها مستلزم تفکر باشد.

● همواره مطالعه می‌کند و می‌کوشد اطلاعات جدیدتری در درسی که ارائه می‌دهد به دست آورد و شاگردان را نیز به مطالعه تشویق کند.

محدودیت‌ها و مشکلات

- سه خطر درباره سند تحول بنیادین، آموزش و پرورش را تهدید می‌کند:

الف. خطر تحریف اعم از معنوی و مفهومی
ب. خطر تضعیف. مثلاً در اجرا با مشکل مواجه می‌شویم و تنها یک قسم از سند را اجرا می‌کنیم و این باعث تضعیف سند می‌شود.
ج. خطر تحمیل. یعنی تحمیل بار اضافی به برنامه. قرار نیست هر چیز خوبی را به سند اضافه کنیم.

د. تربیت معلم توانمند و طراز آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران

- مدیران مدارس، معلمان، دانش آموزان و خانواده‌ها نسبت به چگونگی اجرا، قابلیت‌ها و ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه اسناد تحول بنیادین، دانش و آگاهی کافی ندارند و در فرایند اجرا توجیه نیستند

- بسیاری از معلمان با وجود اینکه با روش‌های نوین تدریس آشنایی دارند، اما در تدریس کمتر از آن‌ها استفاده می‌کنند.

- در برابر کم‌کاری تعدادی از معلمان عکس‌العملی نشان داده

نمی‌شود و این باعث سرد شدن روحیه معلمان دیگر می‌شود.

- تعدادی از معلمان خود را در تربیت صحیح دانش‌آموزان سهیم نمی‌دانند و وظیفه خود را فقط درس دادن می‌دانند.

- تعداد زیادی از معلمان فنون و روش‌های تدریس را در مراکز تربیت معلم و آموزش عالی آموخته‌اند، اما در کلاس به کار نمی‌برند. - با وجود رشد فزاینده اطلاعات، تعداد زیادی از معلمان همچنان با تخته و گچ کار می‌کنند.

- رابطه تعدادی از معلمان با عوامل اجرایی مدرسه و اولیا ضعیف است.

- روش تدریس بسیاری از معلمان بر سخنرانی مبتنی است و خود را درگیر روش‌های مشارکتی نمی‌کنند.

- کارهای علمی، آزمایشگاهی و تحقیقاتی جایگاه بسیار اندکی بین دانش‌آموزان دارد و این موضوع توجه معلمان را می‌طلبد.

- بیشتر معلمان، دانش‌آموزان را حافظه‌محور بار می‌آورند نه تفکر محور.

- معلمان فقط در جلسات شورای معلمان تعامل و ارتباط دارند.

راهکارها و پیشنهادات

● مراکز تربیت معلم پناهگاه محرومان مراکز آموزش عالی نباشد. مسئولان آموزش و پرورش باید دانشجویان را از میان نخبگان جامعه و داوطلبان آموزش عالی انتخاب کنند و سپس به سایر مراکز آموزش عالی بپردازند.

● مدارس را به روز و فعال گردانیم و خلاقیت را از ویژگی‌های آن‌ها معرفی کنیم.

● از اندیشیدن و آموختن و تغییر دادن و تغییر یافتن نهراسیم. چنین ترس‌هایی از جمله مهم‌ترین و مؤثرترین عوامل رکود و جمودند.

● از تربیت و تقویت حرفه‌ای مداوم معلمان به شکل‌های مقتضی غفلت نشود. معلم عقب‌مانده از زمان نمی‌تواند شهروند مناسب زمان تربیت کند.

● به جای توجه به محتوا، به معلم توجه کنیم. اگر به معلم توجه کنیم، معلم محتوا را شکل می‌دهد.

● کتاب‌هایی با محتوای حیات طیبه تألیف کنیم.

● از شتاب‌زدگی و سرهم‌بندی بهره‌بریم، حلقه‌های تحقیقاتی تشکیل دهیم، و نقشه اجرایی داشته باشیم (از توصیه‌های مقام معظم رهبری).

● به عملکرد فردی و گروهی معلمان و ایجاد نگرش مثبت در آن‌ها توجه کنیم.

● دوره‌های ضمن خدمت و آزمون‌های علمی برای معلمان برگزار کنیم و تا حد امکان آن‌ها را بر اساس امتیازات علمی سازمان دهی کنیم.

● جشنواره‌الگوهای تدریس بین تمامی معلمان برگزار کنیم.

● به جای پرداختن به مسائل کمی و آماری، به مسائل کیفی توجه کنیم.

● به آینده توجه کنیم. آینده هر فرد یا هر جامعه متضمن انتظارات آن فرد یا آن جامعه است.

نتیجه‌گیری

توفیق یا شکست برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی هر نظام و هر کشوری به معلمان آن بستگی دارد. به عبارت دیگر، مهم‌ترین وسیله رسیدن جامعه به غایات و هدف‌های آموزش و پرورش، معلم دانا و تواناست. در نظام تعلیم و تربیت اسلامی، معلم مسئول تمام انسان‌هایی است که باید زیر دست او تربیت شوند.

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، رعایت اخلاق، آشنایی با اصول تفکر فلسفی، آموزش روش تفکر و پژوهش به دانش‌آموزان و تسلط بر فناوری آموزشی و اطلاعات و داشتن نشاط و امید از ویژگی‌های معلم محوری برای داشتن مدرسه صالح است.

امروزه با وجود پیشرفت چشمگیر علم و فناوری و آموزش مجازی، سایت‌های علمی و ... هیچ‌کدام از آن‌ها نتوانسته‌اند جای معلم را بگیرند و به حق معلم همچنان نقش اول را در آموزش و پرورش بر عهده دارد. معلم در دنیای فناوری و اطلاعات، وظیفه‌ای سنگین بر عهده دارد و آن این که اول باید خود را به علوم و فنون جدید در حوزه کاری و رشته تدریس خود مجهز کند و بعد دانش‌آموزانش را به استفاده درست از فناوری راهنمایی کند.

معلم امروز باید تأثیرگذار باشد نه منفعل. یعنی منتظر این نباشد که مطلبی به او تحمیل شود تا آن را تدریس کند، بلکه باید خود با کمک فراگیرندگان به تولید علم بپردازد و تنها به محتوای کتاب درسی اکتفا نکند. معلم باید خود شیفته علم باشد تا بتواند دیگران را هم شیفته علم کند. معلم مدرسه صالح باید طوری عمل کند که دانش‌آموزان فقط به کتاب‌های درسی وابسته نباشند. معلم مدرسه صالح باید روش تفکر، روش تجزیه و تحلیل و روش مطالعه صحیح را به دانش‌آموزان بیاموزد و خود نقش هدایت‌گری داشته باشد و به بحث‌های علمی جهت بدهد.

در چشم‌انداز سند تحول بنیادین، معلم تمام دانش‌آموزانش را معلم‌گونه بار می‌آورد. به آن‌ها اندیشیدن را می‌آموزد نه اندیشه‌ها را. در زندگی اکثر افرادی که به موفقیت منطقه‌ای، استانی، کشوری یا جهانی در هر زمینه‌ای دست یافته‌اند، پای معلمی دلسوز، متعهد، متفکر و پیگیر در میان بوده است. اگر معلم در قبال دانش‌آموزی که مشکل درسی و رفتاری دارد، بی‌تفاوت باشد، ممکن است مشکل در وجود دانش‌آموزش باقی بماند و چه بسا اگر دستش را بگیرد، او را به فردی موفق در جامعه تبدیل کند.

منابع

۱. شعاری‌نژاد، علی‌اکبر. نقش آموزش و پرورش در فرهنگ عمومی. مؤسسه فرهنگ و دانش. شرکت نرم‌افزارهای صنایع آموزشی ایران. تهران. ۱۳۷۸.
۲. سلطانیان، مینا. معلم تحول آفرین، رشد آموزش متوسطه (۱). دوره نوزدهم. مهر ۱۳۹۱.
۳. توراتی، حیدر. رشد مدیریت مدرسه. مهر ۱۳۹۲.
۴. پیریایی، حسین. روش‌های نوین تدریس و بهره‌وری. رشد تکنولوژی آموزشی. دوره ۲۷. ۱۳۹۰.
۵. صافی، احمد. معلم خوب از نگاه دانش‌آموز. ماهنامه آموزشی و تربیتی پیوند. فروردین اردیبهشت ۱۳۸۹.
۶. حاجی‌مرادخانی، کبری. افزایش انگیزه یادگیری. رشد تکنولوژی آموزشی. دی ۱۳۹۲.
۷. سعادت‌منند، زهره و بهادران، هاجر. نقش معلم در تربیت دینی نوجوانان. ماهنامه آموزشی و تربیتی پیوند. مهر ۱۳۹۱.
۸. آزاد، سمانه. گفت‌وگو با دکتر فانی. رشد آموزش متوسطه ۱. مهر ۱۳۹۲.